

HET JUISTE DENKEN

5 mei 1972

Goedenavond, vrienden.

Wij zijn niet alwetend of onfeilbaar. U denkt dus zelf na. En daar het de vierde vrijdag van de maand is, stelt u zelf het onderwerp.

HET JUISTE DENKEN

Denken is voor een mens over het algemeen het vergelijken van waarnemingen of stellingen, die hij reeds in zich heeft opgenomen met situaties of stellingen, die hij op het ogenblik - meestal zintuigelijk - als voor zich belangrijk erkent. Het denken is dus niet, al wordt dit wel verondersteld een proces dat los staat van de werkelijkheid en autonoom is. Integendeel: het denken is gebaseerd op de werkelijkheid, waarin de mens leeft, en alle abstracties, die wij hanteren zijn niets anders dan vermommingen van voor ons in hun bestaande uitingen niet aanvaardbare of begrijpelijke aspecten van het leven. Anders gezegd: Iemand denkt aan God, omdat hij een volgens zijn ervaren en besef zinloos heelal niet aanvaarden kan. God is een woord, dat eens ontstond. Een aanduiding van het onbekende, het oncontroleerbare. Toch speelt God in het denken van vele mensen een zeer grote rol. Want overal, waar zij worden geconfronteerd met een gezag dat voor hen niet aanvaardbaar is, met een toestand, die zij niet aankunnen of een positie, die voor hen niet draaglijk is, brengen zij God op de voorgrond als een abstractie, die de werkelijkheid verdrijven moet of aanvaardbaar moet maken en haar dus voor hen enigszins paletabel maakt. Paletabel is een ander woord voor smakelijk.

Wanneer je denkt dien je dus te realiseren dat je vele beelden in je kunt dragen, die wel uit de feiten ontstaan zijn, maar met deze feiten niet werkelijk van doen hebben. Je registreert de werkelijkheid gemeenlijk niet, maar interpreteert haar eerder volgens jouw wensen en normen. Om een voorbeeld te geven: Menigeen denkt dat hij uit de ogen van een ander iets af kan lezen. Dit is absoluut onjuist, daar de ogen een vaste vorm hebben en de kleine variaties alleen de stand van de iris betreffen. Misschien kun je nog bepaalde lichamelijke afwijkingen enigszins in de iris weerspiegeld vinden. Dit is soms waar. Maar de uitdrukking van het oog zelf blijft verder geheel gelijk. De werkelijke veranderingen komen tot stand door verschil van spanning in de verschillende en vele kleine spiertjes die rond het oog liggen. Deze veranderen in feite de uitdrukking. Het oog is voor ons het brandpunt van onze waarneming en wordt verkeerdelijk als bron daarvan beschouwd, ofschoon de feitelijke veranderingen in dit brandpunt niet plaats vinden, maar in de omgeving.

Indien men zo reeds vergissingen kent en misvattingen vormt omtrent regelmatig optredende waarnemingen, zal men zich af dienen te vragen, hoe dan wel de verwerking zal zijn van waarnemingen waarmee wij geen raad weten. Wanneer je bv. redeneert: Ik heb een bestaande situatie, deze is gevaarlijk en dient te veranderen, maar een snelle verandering zou voor mijn gevoel gevaarlijker zijn voor mijn eigen beeld van het ik, dan de verandering zelf. Dus wil ten hoogste een zeer tijdelijke en geleidelijke verandering aanvaardbaar schijnen. Dientengevolge stelt men voor zich, dat de kwaal niet zo ernstig is als men wel denkt en is men niet bereid mee te werken aan de op zich noodzakelijke veranderingen, wanneer anderen die willen aanbrengen. De reacties lijken dan onredelijk. Voor de mens is hierbij echter sprake van een voor hem normale denkwijze, waarbij hij de werkelijkheid geheel of ten dele verdringt. Hij vraagt zich niet af, hoe het gevaar te definiëren is, wat de betekenis van dit gevaar is en de mogelijkheid het op te heffen is, maar stelt alleen maar: Er is een discrepantie tussen wat ik zou moeten doen en wat ik kan doen, zonder voor mijn gevoelens mijzelf te schaden. Dit laatste is preferabel, dus kan het eerste zo niet bestaan.

Deze wijze van denken, zal men op aarde zeer vaak ontmoeten, zelfs in duidelijk kenbare vormen, zoals o.m. in de politiek. Daar kun je het volgende ontmoeten: Iemand stelt dat nieuwe huizen steeds duurder worden. Er ontstaan zo ondragelijke verschillen in huurprijs. Ik kan dus geen nieuwe huizen meer bouwen die voor de minder draagkrachtigen bereikbaar zijn. Ik moet dus alle huren nivelleren en wel op het hoogste niveau. De winsten van de verhuurder blijven dan op peil, huizen zullen weer rendabel bezit zijn. Degenen die die huren niet kunnen betalen, zijn dan in feite armlastig en zullen door de gemeenschap wel gesteund worden. Bij deze gedachtegang heeft men maar liever buiten beschouwing gelaten, waarom nieuwe huizen zo onbetaalbaar duur worden. Men realiseert zich bv. niet dat vele instanties hun tekorten trachten te dekken door de prijs van de onder hen ressorterende grond, voorzien natuurlijk van de noodzakelijke toegangen enz., op te drijven. Om u een voorbeeld te geven: Vindt u het niet krankzinnig, dat een stuk oorspronkelijk weideland, opgespoten en van rioleringen voorzien plus toegangswegen, ruim de honderdvoudige prijs moest opbrengen voor woningbouw, terwijl voor industriële bouw de prijs slechts het 50-voudige bedroeg? Volgens mij hebben wij hier zeker niet te maken met een verantwoorde prijsstijging, maar met een vorm van grondspeculatie door een instantie ten bate van eigen middelen.

Wie zich vele van dergelijke voorbeelden voor ogen houdt, zal toch eerder moeten stellen, dat er iets met de wijze, waarop huizen en grondbezit worden gehanteerd, niet in orde is en dat men allereerst hieraan iets zou moeten gaan doen. Maar voor een politicus betekent dit, dat hij juist de voorrechten aantast van groepen en personen die voor hem toch wel belangrijk zijn: de bezittenden. Het zoeken naar een dergelijke, m.i. juistere oplossing, zou voor zo iemand een reeks van moeilijkheden in zijn carrière kunnen betekenen en na zijn ambtstermijn bovendien minder mogelijkheid op de gewende voet voort te leven. Toegeven dat men zich door dergelijke beweegredenen bij zijn beslissingen laat beïnvloeden, is voor iemand die zichzelf als een deskundige en idealist beschouwt, natuurlijk niet aanvaardbaar. Dus zal hij de andere weg niet zien en zal hij de juistheid van dergelijke feiten niet eens kunnen beseffen. Dit is een beeld van niet beseft, maar in vele vormen zeer vaak voorkomend denken van verkeerde aard.

Een ander voorbeeld: Onze kerk is een eenheid. Deze eenheid is afhankelijk van het overal aanvaarden van een absoluut gezag, uit te oefenen door het hoofd van die kerk. Daarom moet dit gezag ten koste van alles gehandhaafd worden in de oude vorm, ongeacht de ontwikkelingen in de wereld die in een andere richting zouden wijzen. Het is beter dat wij overblijven met weinige gelovigen die het juiste gezag nog aanvaarden, dan dat het ware geloof alleen in gedrag verbreid blijft, terwijl de gezagsverhoudingen binnen dit geloof ten gronde zouden gaan en niemand anderen meer kan zeggen, wat te geloven en wat niet. Denk niet dat deze voorbeelden willekeurig zijn gekozen. Het eerste zal u bekend zijn, het tweede heb ik letterlijk, zij het vertaald uit het Italiaans, genomen uit een betoog gehouden door een van de oudere curieleden in Rome. Dat dat een foutieve wijze van denken is, lijkt mij zonder meer duidelijk.

Maar hoe denk je dan op de goede wijze? Want het is eenvoudig genoeg de opsomming van foutieve denkwijzen door te zetten tot het einde van de bijeenkomst, daar eenieder wel denkfouten maakt en verkeerd denken bij velen eerder regel van uitzondering blijkt te zijn. Om nog een enkel voorbeeld te geven: Er zijn mensen die hier komen om te luisteren in de overtuiging, dat zij hierdoor alleen tot meer zullen worden dan zij anders zouden zijn. Daarom luisteren zij met één oor, terwijl zij half slapen. Zij menen dat hun aanwezigheid alleen reeds voldoende is om een grotere bewustwording tot stand te brengen. Dit, terwijl hier hoogstens de materialen worden aangereikt, waarmee men voor zich iets van bewustwording zal kunnen bouwen. Ik zou ook in de directe omgeving vele foutieve denkwijzen kunnen noemen. Maar het lijkt mij belangrijker na te gaan, hoe men tot een juist denken kan komen.

Besef dan de volgende punten.

1. Elke mening, die ik mij vorm, is gebaseerd op mijn persoonlijk standpunt en als zodanig niet algemeen geldig of noodzakelijkerwijze juist.

2. Iets kan voor mij onwaarschijnlijk of waarschijnlijk zijn, maar absolute waarheden of onwaarheden zal ik over het algemeen niet kunnen bepalen. Daarom moet ik ervanuit gaan, dat mijn denken en leven gebaseerd is op waarschijnlijkheden en niet op onomstotelijke zekerheden.

3. Wanneer ik denk in meer abstracte termen tijdens bv. een meditatie, zo verzink ik in de eerste plaats in mijzelf. Het is mijn wezen en inhoud, waardoor de wereld, die ik meen te betreden, zal worden bepaald. Niet dus een wereld buiten mij en wezens buiten mij, waarmee ik zonder meer en op de meest objectieve wijze in contact kom.

Met deze punten zult u altijd weer rekening moeten houden. Verder zult u zichzelf steeds weer voor ogen moeten stellen, dat een stelling nimmer als bewijs voor zichzelf gebruikt kan worden. Ook dit ziet menigeen over het hoofd. Wanneer ik dus zeg, dat ik een geest ben, is hiermee niet bewezen, dat ik werkelijk een geest ben. Het feit, dat ik werkelijk een geest ben - voor mij een zekerheid - is dus voor u niet bewijsbaar, zolang niemand van u met zekerheid kan zeggen of ik nu wel een geest ben of niet. Besef ook in dit opzicht en bij religies de betrekkelijkheid van de aangevoerde bewijzen en het onzinnige van het aanvoeren van b.v. een boek, dat men heilig acht, als bewijs voor de heiligheid zelf van dit boek.

Bedenk verder, dat er geen goed en kwaad in absolute zin bestaat volgens het voor ons constateerbare. Ik kan nooit iets absoluut veroordelen of absoluut goedkeuren. Wel kan ik bepaalde zaken, uitgaande van mij zelf, aanvaardbaar of onaanvaardbaar vinden. Mijn reactie hoeft echter voor anderen niet bindend te zijn. Ook dit punt is voor eenieder, die juister wil leren denken, van groot belang. Dat wat ik ben is niet noodzakelijk in overeenstemming met of afhankelijk van hetgeen anderen in mij menen te zien. Voor sommige dames is dit mogelijk een blijde boodschap. Het is in ieder geval iets, wat je steeds weer moet blijven beseffen. De wereld geeft mij ervaringen waardoor ik kan erkennen, wat ik voor die wereld ben. Maar ik moet ook in mijzelf zoeken naar waarheden omtrent mij zelf, voor ik de waarheid omtrent mij zelf ook maar benaderen kan. Juist denken is dus in feite ook een relativerend denken, een begrijpen, dat absolute waarden en zekerheden niet bestaan.

Wij moeten ons er ook van bewust blijven, dat een groot deel van de kennis die ons bereikt onvolledig is. Een groot deel van de menselijke kennis bestaat niet uit eigen ervaringen, maar uit ervaringen van anderen die door ons worden overgenomen. De overname gaat bovendien veelal gepaard met een persoonlijke interpretatie van het geleerde. Dit geldt zo goed voor wetenschap als voor roddelpraat. Waarmee ik overigens niet wil zeggen, dat tussen deze beiden altijd een direct verband ligt. Het is belangrijk dat men beseft, dat een overdracht van kennis en feiten, zelden of nooit feilloos geschiedt. Om u een voorbeeld te geven: tot in 1967 kwamen in bepaalde leerboeken fouten voor betreffende de chemie, die te danken zijn aan drukfouten in een boek, dat rond 1891 gedrukt werd. Toen heeft eens iemand een fout gemaakt: hij zette in plaats van 10^{-7} , 10^{-17} . Deze fout werd door eenieder klakkeloos overgenomen, want het boek was geschreven door een deskundige, die kennelijk zelf bij de correctie deze fout over het hoofd had gezien. Daar het hier om theorie ging, die niet zo snel in praktische experimenten kon worden omgezet, is men in de juistheid van het gedrukte blijven geloven, ofschoon menige uitkomst van berekeningen hierdoor onjuist werd.

Er zijn ook heel wat leringen die wij al dan niet aanvaardbaar kunnen achten, maar waarbij wij toch toe dienen te geven, dat zij handelen over zaken die wij - en mensen - niet weten kunnen. Alles, wat anderen ons vertellen, kunnen wij daarom slechts onder voorbehoud aanvaarden. Ook dit is van groot belang voor iemand die tot een juist denken tracht te komen. Wanneer iemand u vertelt dat in Zuid-Vietnam iedereen blij is, dat de Amerikanen er nog zijn, dan kun je dit geloven. Indien iemand u vertelt dat eenieder juist die Amerikanen haat en blij zal zijn wanneer zij eindelijk weg zullen zijn, zo kunt u ook dit geloven. Maar de waarheid zal zeer waarschijnlijk in het midden liggen, daar de werkelijke gevoelens en verlangens van de mensen in deze worden bepaald door hun belangen en belevingen. Ook een absolute waarheid omtrent landen als Nederland, Rusland of China is niet te geven.

Hoogstens kunnen wij een totaalbeeld verkrijgen, dat mogelijk niet te zeer van de werkelijkheid afwijkt, mits wij ons ervan bewust blijven dat onze interpretatie van feiten niet noodzakelijk juist hoeft te zijn. Het feitenmateriaal dat u door anderen wordt verschaft en onze eigen theoretische ervaringen, kunnen wij onder voorbehoud juist achten, mits wij bereid zijn de proef op de som te nemen, waar dit mogelijk is en bereid zijn de zo verkregen gegevens in elke verdere constructie mee te betrekken. Zelfs dan dienen wij ons te realiseren, dat een persoonlijk geleverd bewijs van juistheid alleen met zekerheid kan gelden in het specifieke geval waarin dit bewijs geleverd is. Herhaalde bewijzen doen de waarschijnlijkheid toenemen, maar vormen geen absolute zekerheid, omdat ons onbekende factoren een rol kunnen spelen of door ons niet gekende afwijkingen kunnen zijn opgetreden.

Sommigen vinden dit alles nogal moeilijk en in feite wat te abstract. Je zou dus dit alles moeten vereenvoudigen. Voor mijn gevoel is dit wel mogelijk, maar weinig dienstig. Ik zou er dus volgens mij beter aan doen zeer populaire regels te geven voor juister denken. Ik zal trachten u er enige op te sommen. Mogelijk kunt u daar reeds iets mee doen.

Wanneer iemand iets dwaas zegt, mag u er rustig om lachen, maar u dient er wel bij te denken dat uzelf een dergelijke flater ook wel had kunnen slaan.

Als iemand in uw ogen lelijk is, zou u zich toch eens af moeten vragen hoe u er in de ogen van anderen wel uit zou kunnen zien. Een eerlijk antwoord zou u mogelijk in uw ijdelheid kunnen krenken, maar aan de andere kant zal het u hierdoor mogelijk worden de ander eenvoudiger te benaderen en deze zijn eigen waarde te laten.

Wanneer iemand u een waarheid predikt, kunt u deze aanvaarden, mits de aanvaarding mede emotioneel is. De waarheid zelf kunt u zelden geheel toetsen. Wanneer het leerstellingen betreft, kunt u dus hoogstens de betekenis, die zij voor u hebben, emotioneel ervaren. Baseer u dus in de eerste plaats op uw persoonlijke ervaringen en emoties en niet in de eerste plaats op de leerstellingen van anderen.

Ten laatste de mogelijk beste raad uit deze reeks: Denk niet te veel na over dingen waaraan je toch niets kan doen. Je houdt dan tijd over om wat beter na te denken over de vraag, wat je zelf eigenlijk bent en je kan je dan ook beter realiseren waar voor jou in je wereld de beste mogelijkheden liggen. Dit is voor een mens steeds het belangrijkste.

Er zijn natuurlijk heel wat mensen, die stellen: ik zie niet in, wat ik zou kunnen bereiken in een bepaald geval, maar ik moet er over denken en vooral er iets aan proberen te doen. Activisme is erg 'in' in deze dagen. Wanneer ik iets wil doen, zo kan ik dit alleen doen vanuit mijzelf. Wanneer ik geen koffie uit Angola wil kopen, of geen fruit uit Israël of producten van Zuid-Afrika, zo is dit mijn zaak. Ik mag ook duidelijk maken, waarom ik dit niet wil doen. Maar ik dien dan tevens goed te begrijpen, dat ik de wijsheid niet in pacht heb. Daarom moet ik ook begrijpen, dat anderen wel degelijk het recht hebben de Angolese koffie, het fruit of de producten te kopen. Op het ogenblik, dat ik begin anderen te dwingen mijn denken als juist te aanvaarden, ontnem ik mijzelf de mogelijkheid voldoende kritisch te blijven t.a.v. mijn eigen gedachtegangen. Mogelijk klinkt u dit wat vreemd in de oren. Maar op het ogenblik dat ik tracht anderen mijn mening op te leggen, verbind ik, ook in mijn eigen gevoelens, mijn eigen beeld van integriteit aan betekenis en waarde van hetgeen ik stel, waardoor ik dit niet meer terug kan nemen, zonder grote moeilijkheden.

Dan ontstaan er drama's als toen met 'de drie van Breda', toen eenieder zich afvroeg: Wat doet van Agt vannacht? Terugkomen op iets, wat je gezegd hebt, is altijd moeilijk en zelfs, wanneer je je besluit niet als definitief hebt gesteld, brengt een terugkrabbelen moeilijkheden en zul je ondanks alles toch proberen je wil uiteindelijk door te zetten. Je moet ook begrijpen dat dit niet alleen voor u geldt, maar voor allen.

Wanneer iemand eenmaal een stelling heeft ingenomen, of hij nu Biesheuvel, Luns, Nixon of anders heet, en hij heeft dit publiekelijk gedaan, heeft hij daaraan a.h.w. zijn prestige verbonden, zo is het voor zo iemand heel moeilijk om ook maar een enkele stap terug te doen. Deze moeilijkheid die hij voor zich ervaart, bepaalt tevens voor een groot deel zijn denken en maakt het hem vaak bijna onmogelijk de argumenten van tegenstanders op de juiste waarde te schatten of zelfs maar na te gaan in hoeverre die ander mogelijk gelijk zou kunnen hebben. Het is dus een kwestie van eenzijdigheid van denken die ontstaat door de persoonlijke onaanvaardbaarheid van bepaalde ontwikkelingen, voortkomende uit de mogelijkheid dat je het beeld dat je van je Ik hebt, zou moeten wijzigen.

Het lijkt mij zeer belangrijk dat u in uw denken ook met dit effect rekening houdt. Het zou u veel in de wereldpolitiek beter doen begrijpen en ook doen verstaan waarom sommige mensen wel blij zijn dat weer enkele mannen heen en terug naar de maan gingen, maar zich er niet druk over maken dat in diezelfde periode weer een diersoort op aarde is uitgestorven. Voor hen is dit laatste, ofschoon van meer betekenis, niet werkelijk belangrijk. Voor hen telt alleen, dat zij zich zelf waarmaken en daartoe eigenen zij zich zelfs de prestaties van anderen toe, mits die eigen gevoelens van meerwaardigheid maar steunen.

Wanneer je met dit alles rekening houdt, kom je als vanzelf tot een wijze van denken, waarin alle abstracties een nieuwe betekenis krijgen. In de meeste gevallen is een abstractie iets wat je tegen de wereld hanteert. Maar op het ogenblik dat je abstracties hanteert als niet reële waarden, die ten doel hebben je eigen oriëntatie in de wereld te verbeteren, wordt hun betekenis en vooral hun dwingende inwerking op het gedrag anders. Men mag wel stellen dat in uw wereld abstracties in de eerste plaats exoterisch worden gehanteerd, als een argument, waarmee men anderen kan overdonderen en meer reële en dichtbij liggende noodzaken of verplichtingen tracht uit te wissen. Gebruiken wij die abstracties echter esoterisch, als mogelijkheid tot zelfexpressie, zo worden zij deel van onze zelferkenning en krijgen zij een belangrijke taak in ons zelfonderzoek en dienen als termen, waarin het niet redelijke tot binnen de zelfomschrijving geuit kan worden.

In dit laatste geval is er nog een voordeel: Wij hoeven de werkelijke betekenis van deze abstracties, hun algemene geldigheid en waarde niet meer te verdedigen, daar zij voor ons in de eerste plaats symbolen zijn geworden van in ons bestaande toestanden en mogelijkheden. Daarbij is het voor ons ook mogelijk de waarde en betekenissen van deze symbolen aan te passen aan onze erkende werkelijkheid en zo desnoods ook ons standpunt of geloof te wijzigen, zonder dat hierdoor enige kritiek tot stand kan komen van buitenaf, die een beslissende invloed op onze gedragingen heeft. Nogmaals: in onszelf is de abstractie in de eerste plaats voor ons de mogelijkheid, bepaalde niet omschrijfbaar waarden en ontwikkelingen in het Ik aan te duiden en voor onszelf zodanig te omschrijven, zodat wij hiermede ook redelijk kunnen werken.

Volgens mij is het mogelijk, het denken van de mens in drie soorten te verdelen: Het praktisch empirische denken, het filosofisch denken en het esoterisch denken. Het praktisch empirisch denken, gaat uit van de praktijk, de gebeurtenissen, de persoonlijke ervaringen gebonden aan buiten het ik bestaande verschijnselen. Het is op ervaring gebaseerd en voert tot reacties en bekwaamheden, die direct noodzakelijk zijn, indien het ik zich in de wereld wil handhaven. De achter de feiten gelegen waarden vormen hierbij slechts de versiering van het verschijnselenwereldje, waarin wij bestaan.

Filosofisch denken is veronderstellend denken. Een filosoof zou kunnen zeggen: Er zijn mensen. Veronderstel nu dat er tussen die mensen wezens zijn die op mensen lijken, maar dit niet zijn. Dan is het zeer waarschijnlijk, dat hun eigenschappen bepalend zijn voor de plaats die zij te midden van de mensen innemen. Indien wij, gezien het feit dat zij niet ontdekt werden, verder aannemen dat zij intelligenter zijn dan de gewone mensen, zullen zij aan de mensheid leidinggeven. Een op mensen gelijkend ras zal dus de gehele mensheid kunnen domineren, zonder dat een mens dit ooit zal kunnen beseffen. Dit is zuiver veronderstellend gedacht dus. Een filosoof zal op een dergelijke wijze trachten alles, wat hij niet begrijpt te verklaren en te benaderen.

Voorbeeld: Er is een wereld. In die wereld is orde. Waar orde is, zullen wetten zijn, maar wetten kunnen niet bestaan zonder dat er iets is wat die wetten handhaaft, een kracht, waaruit wetmatigheden voortvloeien. Het feit dat er een wet is, zowel in de natuur als in de kosmos, is daardoor een bewijs voor het bestaan van een kosmische macht of persoonlijkheid, waaruit die wetten voortkomen. Zoals bij alle filosofische beschouwingen en argumenten moet wij hier zeggen: het klinkt wel mooi, maar wij weten niet of het waar is. De filosofie brengt ons geen waarheden maar scheidt ons een inzicht in bestaande mogelijkheden of denkbare mogelijkheden.

Indien wij dan tot een onderzoek van de gestelde mogelijkheid overgaan en empirisch de resultaten bezien, ontstaat een benadering van de werkelijkheid vanuit de filosofie, waardoor in vele gevallen het al dan niet waarschijnlijk juist zijn van de filosofische stellingen wordt aangetoond. Eerst in een dergelijk verband heeft filosofie voor mij werkelijk zin en betekenis. Filosofie heeft dus volgens mij geen blijvende betekenis, wanneer zij niet kan voeren tot resultaten, kenbare resultaten wel te verstaan, in eigen persoon of in eigen wereld. Juist dit vergeten vele mensen wel eens. Wij noemen iemand al snel een filosoof, wanneer hij maar bekvecht over mogelijkheden en verklaringen zoekt te vinden voor zaken die in het verleden zouden hebben bestaan, of verklaringen aflegt omtrent hetgeen er in de toekomst zal komen, zonder dat hij zich daarbij al te druk maakt om meer technische gegevens. De juistheid van de opgebouwde veronderstellingen laat men buiten beschouwing. Maar is het gestelde dan waar? Je zou kunnen stellen, dat bv. Einstein een mathematisch filosoof was. De man bouwde een reeks abstracte veronderstellingen op, bewees de waarschijnlijkheid of juistheid daarvan middels een bepaalde taal, een soort rekenmethode. Op grond van zijn bewijsvoering t.a.v. mogelijkheden die in zich abstract bleef, kwam hij tot grondstellingen, waarvoor deels een empirisch bewijs gebracht kon worden, zodat de juistheid van t.m. een deel van het gestelde geleverd kon worden. Men meent, dat dit bewijs de man tot iets anders dan een filosoof maakt. Ik ben het daarmee niet eens.

Van Freud zegt men, dat hij een psycholoog was. In wezen was Freud eerder een soort filosoof, die zijn eigen problematiek zozeer als voor de gehele wereld algemeen geldend trachtte te stellen, dat hij hierdoor een grotere wereldaanvaarding vinden kon en gelijktijdig anderen een meer aanvaardbare verklaring voor het menselijke gedrag kon geven. Een deel van Freuds veronderstellingen was zeker niet zo dwaas. Maar zijn resultaten waren niet van dien aard, dat de juistheid van zijn stellingen daarmee bewezen kunnen worden geacht. Hijzelf nam natuurlijk zijn praktische ervaringen en experimenten als bewijs voor de juistheid van zijn denken, maar vele resultaten wijzen erop, dat ook geheel andere dan de door hem veronderstelde seksuele drijfveren een rol speelden. Door moderne psychologen wordt een groot deel van Freuds verklaringen en stellingen dan ook nog ten hoogste als relatief juist erkend.

Esoterisch denken wij, wanneer wij in onszelf doordringen. Voor heel veel, wat er in ons eigen wezen bestaat, kennen wij eigenlijk geen verklaring, bestaat er volgens ons geen formule die het geheel volkomen juist weergeeft. Er bestaan voor zaken, die wij innerlijk beleven, vaak geen woorden. De associaties die wij maken om toch een beeld hiervan te geven, zijn in feite niets anders dan zeer beperkte gevoelsvergelijkingen. Laat mij als voorbeeld hiervan zeggen: Een kind gaat naar buiten op een dag, die zonnig, maar tintelend koud is. Het kind zegt dan: het weer is als een ijsje, waaraan je likt. Het kind vergelijkt op basis van bepaalde gevoelens. Een volwassene lacht over een dergelijk simpel beeld, omdat hij over voldoende andere en juistere termen beschikt om het weer te omschrijven. Maar waar het om innerlijke waarden gaat, kennen wij de juiste termen vaak niet. Men gebruikt dus evenals het kind vergelijkende termen die gebaseerd zijn op eigen ervaring, of datgene wat men geleerd heeft.

Een esotericus kan zeggen: Ik heb in mij God ontmoet. Heeft hij dan werkelijk God ontmoet? Ik weet het niet. Maar wel omschrijft men met deze term een contact met het voor het Ik absolute. Men is voor een ogenblik opgegaan in iets, een emotie of beleving, die voor het Ik absoluut was en geen ruimte meer liet voor eigen menselijkheid. Slechts dit wordt in feite uitgedrukt.

Indien men in de esoterie beseft, dat men emoties vergelijkenderwijze omschrijft en op grond daarvan voor zich een formulering vindt, die niet noodzakelijk een kosmische werkelijkheid of waarheid omschrijft, maar alleen een persoonlijke inhoud en emotionele relatie tot die kosmos of een deel daarvan weergeeft, zo komt men verder. Dan is het gehele proces van omschrijving in wezen een zelfomschrijving, terwijl alle esoterische gedachtegangen in feite vergelijkingen zijn, waarbij emoties worden omgezet in een schijnbare redelijkheid.

Juist denken, het onderwerp, dat u mij gegeven hebt, baart dus nogal wat moeilijkheden. Wie van uw denkt er altijd juist? De meesten van u denken gemeenlijk, dat zij juist denken en denken daarom juist verkeerd. Ik zie hierin de basis van het maatschappelijke falen in uw dagen: er zijn volgens mij te veel mensen die menen dat zij gelijk hebben, ook waar het anderen betreft. Er is nog iets in het denken van de mens, waarvoor men zich dient te hoeden. Wanneer de mens over eigen leven nadenkt, is er een neiging het verleden a.h.w. te herzien.

Ik geef een voorbeeld: Adolf Hitler vertelde wel over de moeilijkheden die hij in zijn jonge jaren ondervonden had. Hij trok toen van stad tot stad als schilder, een huisschilder die ook nog wel eens iets artistieks deed. Hij sliep in de nachtsielsen voor de daklozen, die allesbehalve aangenaam waren. Hij voerde dit aan als bewijs voor zijn armoede en doorzettingsvermogen. In deze verhalen geloofde hij zelf op den duur geheel. Maar wat waren de feiten? Hitler kreeg van zijn familie regelmatig bijdragen, waarvan de waarde in de huidige termen van koopkracht zou komen op ongeveer DM 500-. Daar hij zelf werken kon, was hij dus zeker niet arm. Dat hij in de nachtsielsen placht te slapen, is inderdaad waar. Hij deed dit echter niet uit noodzaak, maar om aan militaire dienst te kunnen ontkomen. Door onvindbaar te blijven, hoopte hij zich aan de dienst te kunnen onttrekken. Uiteindelijk kwam hij natuurlijk toch in dienst. Wij horen dan, hoe heldhaftig hij in de oorlog wel is geweest. De werkelijkheid was, dat hij fourier wist te worden en daardoor een korporaalsrang kreeg. Toen hij aan het front kwam, slokte hij wat gas, en werd inderdaad gewond. Maar dat was geen gevolg van heldenmoed, maar van een vergissing: hij ging met goederen naar voren op een dag dat hij meende dat alles rustig zou zijn. Dit was niet waar. Ik wil hiermede zeker niet zeggen, dat Hitler een lafaard is geweest. Dat heeft hiermede niets te maken. Maar zo waren de feiten. Het verhaal van de arme, gejaagde mens, die zich ten koste van alles wist door te zetten, de held aan het front, al die dingen waarin de man zelf uiteindelijk werkelijk en vast geloofde, blijkt echter een legende te zijn. In feite vertelt hij dergelijke verhalen vooral om hierdoor voor zich een achtergrond te scheppen, die strookt met het beeld, dat hij op een bepaald ogenblik van zichzelf heeft.

Ook wij doen in ons leven heel wat dingen, die alleen maar zelfzuchtig of verkeerd zijn. Maar later idealiseren wij deze, maken ze tot zaken waarvoor je je niet hoeft te schamen, maar waarop je trots kunt zijn. Steeds weer blijkt dat mensen geneigd zijn het verleden te dramatiseren en in de richting van het ideële te trekken. Een bekend voorbeeld van iemand die het verleden idealiseert is het verhaal van het vrouwtje, dat een tweede maal huwt. Zij hield haar tweede echtgenoot voortdurend voor, hoe goed haar overleden man wel was geweest. De tweede man kon het er niet bij halen, was maar tweede kwaliteit. Het klopte wel, maar op een andere wijze dan de dame het zag. Van haar eerste gade kreeg zij elke week, wanneer hij dronken was, een pak rammel. De tweede man was een goede kerel, die dit niet deed en zijn liefste veel te veel gehoorzaamde. De vrouw miste vermoedelijk iets in zijn onderdanigheid. Daardoor was haar eerste man in haar ogen langzaam een heilige en romantische held geworden, waarbij slaag maar vergeten werd. Zij meende dat de eerste echtgenoot veel voor haar over had gehad. Dit was niet waar, maar wel had zij veel voor hem over. De tweede man die veel meer naar romantiek zocht en die bereid was werkelijk alles voor haar te doen, beschouwde zij als een slapjanus.

U hebt in uw eigen leven, zeker wanneer u ouder wordt, bepaalde fasen die u zult idealiseren. Indien u tot een juist denken en een juist begrip voor uzelf wilt komen, moet u toch eens nagaan, of het met die herinneringen wel allemaal klopt. O, u hoeft dit niet aan anderen, laat staan aan uw kinderen te vertellen. Iedereen die kinderen heeft, heeft natuurlijk vroeger alleen maar goede rapporten gehad op school.

U mag dat voor mij rustig beweren, maar bewaar u oude rapporten dan liever niet op zolder, anders komen de kleinen op een regenachtige dag toch nog achter de waarheid. Voor anderen hoeft u de vergissingen, die u maakte met verhalen over het verleden niet onmiddellijk toe te geven. Maar voor uzelf moet u toch eens nagaan, waar u gefaald hebt en niet anderen werkelijk de schuld daarvan droegen, zo goed als u na dient te gaan, waar u in het verleden nu werkelijk edelmoedig bent geweest en waar u dit alleen maar geweest bent, omdat u geen goede kans zag om iets anders te zijn. Geef toe, dat je je vaak op een wijze tegen anderen hebt gedragen, die je nu van niemand zou willen tolereren. Dan begrijp je beter hoe je, ondanks alles, ertoe gekomen bent naar buiten toe iets bepaalds in de ogen van anderen te willen zijn en zult u mogelijk ook beseffen, hoe het komt dat u een deel van deze pretenties zelf innerlijk soms ook waar weet te maken.

Wanneer je de bron klaar hebt gemaakt en van alle vertroebeling hebt ontdaan, krijg je ook een veel beter beeld van de wereld en van wat die wereld in wezen voor je is en doet. Je vlucht dan ook wat meer weg van die algemene verklaringen, die de mensen zo graag rond zich werpen. U kent ze wel: eenieder, die niet zuiver kapitalistisch denkt, moet wel een communist of een slachtoffer van communisten zijn, bijvoorbeeld. Of: een socialist is altijd iemand die van de gemeenschap zoveel hoopt te kunnen nemen, zodat hijzelf kapitalist kan worden. Dergelijke gezegden zijn vaak heel oud en in hun algemeenheid van stelling slaan zij bovendien vaak aan. Het klinkt wel leuk en lijkt op het eerste gezicht zelfs waar te zijn. Maar wanneer wij de werkelijke betekenis overwegen en nagaan, blijken zij gemeenlijk hol te zijn: er zit niet veel in. Zo er in deze gezegden als iets waars zit, zo is het steeds weer één enkel facet, dat mogelijk voor een enkeling wel kan gelden, maar nimmer voor het geheel. Zo moeten wij de wereld meer werkelijk gaan zien en ook onszelf meer reëel gaan zien. Dan zullen wij niet meer reageren op onze veronderstellingen t.a.v. de wereld, maar op grond van onze concrete vaststellingen. Maar ja, de meeste mensen zien de feiten en denken: mij kan zo iets toch niet gebeuren. Dat zijn de mensen die vaak kort daarop reeds een krans mogen ontvangen met 'rust zacht' er op. Ofschoon het mij een raadsel is, hoe men kan veronderstellen dat het tussen zes planken zacht rusten kan zijn...

Een mens die goed nadenkt, beseft dat hij kwetsbaar is en met die kwetsbaarheid rekening moet houden. Ook zal men zich steeds weer voor moeten houden: Ik kan wel het denkbeeld hebben dat ik iets bereikt heb, maar is dit nu wel geheel waar? Het kan juist zijn, zover het mijzelf betreft, zonder dat dit voor anderen evenzo zal zijn. Want mijzelf kan ik nog enigszins kennen, maar anderen kan ik niet bepalen. Ook dit behoort bij juist denken. Ten laatste moeten wij begrijpen, dat het denken op zich maar weinig betekent. Het denken is het voertuig van onze levensprocessen, innerlijke ontwikkelingen zowel als ervaring. Het is niet de bepaling of definitie hiervan. Denken ontstaat eerst, wanneer de ervaring en het leven er zijn. Maar de ervaring en het leven zelf worden nooit door het denken bepaald, doch slechts weergegeven.

Wanneer wij begrijpen hoe betrekkelijk het denken en vooral alle theorie is, zullen wij ook open kunnen staan voor andere facetten van het zijn. Ik wil nog enkele eenvoudige voorbeelden voor dit laatste geven: Theoretisch en abstract gedacht zijn de maatregelen, die t.a.v. huisvesting en onderwijs door het huidige kabinet getroffen worden of zullen worden, volledig aanvaardbaar en logisch. Deze aanvaardbaarheid en die logica blijken echter alleen te bestaan, wanneer wij geen rekening houden met de reactie van elke mens afzonderlijk, die met deze maatregelen geconfronteerd zal worden. Ik doel hiermede niet in het bijzonder op bv. een student die protesteert en mogelijk nog ellende gaat veroorzaken, omdat hij zijn collegegelden te hoog vindt, maar evenzeer voor ouders, die tot hun kinderen zullen zeggen: Als jij blijft leren, kost mij dit te veel, ik moet het alles betalen, dus ga jij maar werken. Het geldt niet alleen voor mensen, die het vervelend vinden, dat hun huis weer duurder wordt en mogelijk enige compensatie daarvoor willen zien, maar ook voor mensen die bemerken dat de verhoogde huur bij hun inkomen ondanks alle ambtelijke goodwill onaanvaardbaar wordt, redeloos reageren en misschien bereid zijn het huis van de minister zelf boven diens hoofd aan te steken, of andere onbeheerste daden tot stand te brengen.

In de wereld hebben wij niet te maken met een abstracte ordening, maar met emotionele werkingen, waarbij alle gedachten en theorieën alleen werkelijk geldig zijn, indien daarin voldoende, om niet te zeggen geheel, rekening gehouden wordt met emotionaliteiten die in een reactie op de ontwikkelingen verborgen plegen te zijn. Alleen dan kan men een uitkomst juist voorzien.

Een tweede voorbeeld: 'God zal u genezen'. Een op zich volgens mij niet onjuiste stelling. God kan je genezen. Wanneer je dit gelooft, kan het inderdaad gebeuren en dus persoonlijke waarheid worden. Omdat God u genezen kan, hebben wij niet het recht andere middelen te gebruiken, zo redeneren sommigen verder. Want indien wij die middelen gebruiken, zo handelen wij tegen Gods wil in. Een ander argument op dezelfde basis: Indien God niet gewild had, dat er doktoren zouden zijn, zou hij deze mogelijkheid niet hebben geschapen, en ook de chemische industrieën niet de mogelijkheid gegeven aan de farmacie vermogens te verdienen. In beide gevallen stel ik iets, maar in wezen veronderstel ik vele dingen, zonder daarvoor enig bewijs te kunnen brengen: 1. Ik stel dat God, een abstractie die ik niet ken en in wezen niet kan beschrijven, de wil tot genezen heeft. 2. Ik stel dat de gezondheid van een mens belangrijk kan zijn voor die God. 3. Ik stel dat die God wenst dat de mensen met al hun mogelijkheden, juist dit geheel en alleen aan Hem over zullen laten. In het tweede geval neem ik zonder meer aan dat de biologische technicus, die de dokter in deze dagen is geworden, inderdaad in staat zal zijn alle kwalen te genezen en ten tweede, dat wij hiervoor geneesmiddelen zullen moeten uitvinden die niet in de natuur te vinden zijn en als het even kan, gepatenteerd en met winst geproduceerd kunnen worden.

Je veronderstelt zo veel. Maar wat weet je? In feite een enkel ding en dat nog empirisch: onder bepaalde omstandigheden zijn mensen door geloof of door magnetiseurs e.d. van kwalen verlost, ook daar waar de geneeskundigen daarin niet slaagden of slechts zeer onvolledig slaagden. De ervaring toont aan, dat dit niet altijd en niet altijd evenzeer mogelijk zal zijn. Verder leert de ervaring, dat de farmacie in deze tijd vele middelen voortbrengt, die inderdaad bepaalde kwalen of de symptomen daarvan tenietdoen, maar die gelijktijdig vaak andere kwalen doen ontstaan. Een algehele oplossing voor genezing is in dit laatste zo min als in het eerste te vinden. Deze feiten blijven bestaan, ook wanneer ik stel dat dit alles Gods wil is. Een juist en redelijk denkende mens zal dan ook stellen: Voor mij is elke wijze van genezen aanvaardbaar, waardoor de patiënt reëel beter wordt. Het is niet belangrijk, op welke wijze de genezing tot stand komt. Indien ik te maken krijg met geneesmiddelen, zal ik altijd enig voorbehoud kennen, omdat de mogelijkheid dat andere defecten uit het gebruik daarvan voortkomen, lang niet altijd denkbeeldig blijkt te zijn. Ik weet dat zieken genezing zoeken. Ik weet dat er wegen zijn, waardoor deze mogelijk wordt. Dat is alles wat ik weet en daarop dien ik mijn handelen te baseren. Over God hoef ik in dit verband dan niet verder te spreken, want daarover weet ik niets reëls. Ik hoop u met deze laatste voorbeelden o.m. aangetoond te hebben, hoe vaak een mens geneigd is zaken als een zekerheid te stellen, zonder dat die zekerheid inderdaad bestaat.

Het enige waarvan je werkelijk zeker kunt zijn, is datgene, wat je zelf ervaart of constateert. Al het andere is betrekkelijk onzeker, zelfs indien wij op grond van algemene ervaringen of vaststellingen menen te mogen aannemen dat wat voor de anderen gold, ook voor ons zal gelden. Wij leven in een wereld waarin de enige zekerheid waarop wij ons kunnen baseren, het eigen Ik is. Ons denken moet dan volgens mij ook in de eerste plaats uitgaan van datgene wat wij zelf zijn en een relativeren van alles wat ons als kennis gewordt, zover het niet direct uit onze eigen ervaringen voortvloeit. En zelfs in dit laatste geval moeten wij erkennen, dat het algemeen stellen van een persoonlijke ervaring voor ons gehele vertoeven in de wereld slechts relatief waar kan zijn.

Wie op deze wijze zijn denken leert beheersen en niet meer alleen door woordvoorstellingen gedomineerd wordt, zal tot zijn verbazing ontdekken, dat andere krachten die niets meer met denken te maken schijnen te hebben, zelfs al druk ik deze nog wel in gedachten uit, optreden en dat ervaringen optreden, die het menselijk gekende ver te boven gaan door onder meer een veel rijkere schakering van mogelijkheden.

De mens zal dan ontdekken, dat in de plaats van het associatieve denken een soort weten ontstaat, dat even onbewijsbaar is als bv. het bestaan van God, maar dat bij een toepassing in en door eigen wezen voortdurend op empirische basis als waarschijnlijk juist aangetoond kan worden. Een dergelijke mens zal ontdekken, dat zijn wereld van ervaren en beleven omvattender is dan hij tot op het ogenblik zich alleen op het denken baserende, had verondersteld, daar hij doordringt in een wereld die hij met zijn denken zelfs niet omvatten of klasseren kan. Toch zal deze mens deze wereld voortduren en volkomen beleven, zodat hij op den duur een achtergrond verwerft, waardoor hij, zij het slechts voor zich, die wereld voldoende begrijpen kan om met haar krachten en werkelijkheden zelfs in het stoffelijk bestaan reële resultaten te bereiken.

Dit is mijn reactie op het door u gestelde onderwerp. Indien u vragen hebt, kunt u deze nu stellen.

Vraag: Is die wereld, waarvan u sprak, ook gedeeltelijk de wereld van de magiër?

Antwoord: Gedeeltelijk. De wereld van de magiër is een wereld die wordt uitgedrukt door ervaringen en denkbeelden, die voor anderen grotendeels onsamenhangend zijn. Hierbij activeert de magiër krachten en werkingen in zichzelf, waarvoor hij wel omschrijvingen kent, maar waarvan het werkelijke wezen ook voor hemzelf niet geheel vast zal staan.

Vraag: Is denken een kosmisch beginsel dat overal voor zal komen?

Antwoord: Denken komt in wezen bij elke levensvorm voor. Er zijn levensvormen die geen hersenen hebben en toch nog 'denken'. Een kruidje-roer-mij-niet heeft bv. geen hersenen, toch blijkt de plant zeer gevoelig voor de omgeving, blijkt op die omgeving te kunnen reageren en, zij het traag, die reacties aan te kunnen passen aan veranderende omstandigheden. Er is sprake van een reactie op de werkelijkheid en ofschoon deze zeer waarschijnlijk zich niet met abstracties bezighoudt, moet er in de plant een beeld van mogelijkheden aanwezig zijn, daar het zich anders niet zo kan oriënteren t.a.v. de wereld.

De mens is geneigd hier te spreken van automatismen, instincten e.d. Maar de kern daarvan is besef plus reactie op het besepte. Dit noem ik een, zij het primitieve, vorm van denken. Bij dieren geldt hetzelfde: Uw hond leert. Hij beseft dat bv. blaffen en op een bepaalde wijze heen en weerlopen betekent, dat hij naar buiten kan en doet deze dingen, wanneer hij naar buiten wil. Vaak alleen dan. U kunt over instinct spreken, maar gezien van onze zijde is het eerder een gedachte: een bepaalde reeks van handelingen, waarvan de zin het dier kan ontsnappen, brengt gemeenlijk maar niet altijd het begeerde resultaat. Het is dus de moeite waard dit gedrag te herhalen op het ogenblik dat wenselijkheid bestaat. Wat een vorm van denken constitueert.

Vraag: U sprak over goed en verkeerd denken. Maar alle denken heeft in de geschiedenis van de mensheid nog nooit oorlogen opgelost, hebzucht e.d. Is de oorzaak hierbij niet, dat de mens bij het denken een te grote afstand neemt van het object en zo tekortschiet in beleving?

Antwoord: Met hetzelfde recht kun je beweren, dat de mens altijd tekortschiet in objectiviteit, zowel t.a.v. zichzelf als tegenover de wereld. Zowel uw als mijn verklaring zijn, gezien de geschiedenis der mensheid, aanvaardbaar. Ik meen echter het eenvoudiger te kunnen stellen: De mens heeft de neiging te denken in wat hij noemt de grote lijnen en dus niet zo veel na te denken over details. Hij doet dit in zijn persoonlijk bestaan net zo goed als in zijn beschouwen van de wereld. Iemand die verliefd is, denkt aan de eeuwige zaligheid en wil voor eeuwig de zevende hemel in dansen, zonder er aan te denken dat hij wel eens vermoeide voeten zou kunnen krijgen. Vele mensen zijn er eerlijk op uit de wereld te verbeteren, maar menen dat hetgeen zij voor zich goed achten, voor eenieder goed is. De mens stelt geen reële relatie met de werkelijkheid en houdt zelden geheel rekening met de feiten, maar leeft in een soort droomwereld en werkt van daaruit. De mensen staan niet te ver van de feiten af en beleven meer dan genoeg. Maar hun streven laten zij niet door het heden en de kleine mogelijkheden bepalen, maar door droombeelden.

Indien de mens voldoende besef zou hebben om eerst de details van het heden goed af te handelen, zouden de problemen van morgen, waarmee hij zich misschien nu reeds bezighoudt, niet bestaan. Men voelt als mens, dat het belangrijker is om na te denken over de toekomst van een volk of de wereld, dan vandaag eerst eens rekening te houden met bv. het humeur van de buurman. De mens heeft steeds zoveel kleinigheden verwaarloosd dat dezen gezamenlijk tot een onoplosbaar probleem werden. De toestand is dan onaanvaardbaar, zodat men met nieuwe gedachtegangen begint, het oude verwerpende en met geweld trachtende een wel aanvaardbare toestand te scheppen. Hierbij ziet hij wederom de kleine dingen over het hoofd etc. Het probleem wordt benaderd als iets, waaraan men zelf geen schuld heeft - zoiets als een natuurramp - waardoor hij zijn verantwoordelijkheid voor de middelen, waarmee hij tracht het probleem op te lossen, eveneens stelt buiten zijn eigen aansprakelijkheid, daar deze oplossing hem immers 'opgedrongen' wordt.

Vraag: Is het ook geen gebrek aan hartkwaliteiten door alle eeuwen heen?

Antwoord: Ik meen, dat u hier een fout maakt. U spreekt van hartkwaliteiten. Dat zou kunnen slaan op de veel voorkomende hartvervetting van deze tijd, maar u doelt kennelijk op de gevoelens van de mens. Vergeet niet, dat elders de mensen zeggen: Ik houd van je met heel mijn nieren of met heel mijn maag. Het associëren van een bepaald orgaan met menselijke gevoelens is dus ook maar een abstractie, een verklaring zonder achtergronden. Maar ter zake: De mens reageert bijna altijd met zijn gevoelens. Maar hij is zich daarbij niet voldoende bewust van zichzelf. Hij gebruikt zijn denken niet om de eigen relatie met de wereld en daarnaast eigen wezen en stuwkracht in die wereld te kennen en enigszins te omschrijven, maar om zijn gevoelens een achtergrond van redelijkheid te verschaffen. Het gevoel speelt in de wereld altijd een grote rol. Er zijn mensen, die oorlog voeren en onoverzienbaar leed aanrichten voor ongetelde duizenden, omdat zij in zichzelf eerlijk het gevoel hebben of menen te hebben, dat dit een enige wijze is om de mensheid goed te doen. Denk eens aan de mensen in het Pentagon. Die gevoelen eerlijk, dat zij het beste doen voor een ieder. Die werken met hun gehele hart aan zo iets. Zelfs de inquisitoren hadden wel degelijk diepe en intense gevoelens. Hun gehele ervaren van en streven naar God en Diens heerlijkheid was voor hen zo onmetelijk sterk, dat zij er zelfs niet over dachten, dat andere mensen misschien God nog op een andere wijze zouden kunnen ervaren. Zij wilden zielen redden en wanneer het niet anders kon, probeerden zij het maar met brandstapels en zo. Ik ben dan ook eerder van mening, dat het te sterk laten spreken van gevoelens - het hart - er in uw wereld steeds weer toe leidt, dat je hetgeen voor jou juist is, beschouwt als maatstaf voor de totaliteit, waardoor dan de conflicten eerst goed ontstaan.

Vraag: U stelt werkelijkheidszin in verband met een persoonlijk denken. Wat is de waarheidszin dan? Werkelijkheidsdenken?

Antwoord: Alle waarheidsdenken kan alleen gebaseerd zijn op een persoonlijke waarheid. Elke persoonlijke waarheid kan alleen gebaseerd zijn op de eigenschappen van het Ik plus de problemen en de totale ervaring van dit Ik. Dit omvat ook die delen van de ervaring die niet bewust worden onthouden of gerealiseerd. Het abstracte denken voert u op den duur tot een zich loszeggen van het menszijn, terwijl gelijktijdig dit zo hooggeschatte denken door menselijke ervaringen en inhouden bepaald blijft. Wij krijgen te maken met abstracte denkstructuren, die door de instincten van de werkelijke mens gedomineerd worden - dit ondanks alle pretentie van het tegendeel. De gepretendeerde abstractie en zelfs objectiviteit is iets, wat in de werkelijkheid eenvoudig niet haalbaar is. Daarom zal iemand, die werkelijk verder wil komen, terug moeten gaan tot een erkenning van de eigen relatie met de wereld en daarop het denken in de eerste plaats moeten baseren.

Daarbij is en blijft het belangrijk dat men zich in alle denken bewust blijft van de verschillen die bestaan tussen je ik en anderen. Dit voert tot een mentaliteit die niet gebaseerd is op het denken, ofschoon zij wel in het denken wordt uitgedrukt, die de ware persoonlijkheid en het ware wereldbesef van de persoonlijkheid weergeeft. Zij brengt deze in elke relatie met de wereld tot uitdrukking.

Trouwens: je hoort zo vaak zeggen, dat alle mensen alle mensen lief moeten hebben. Ik zou zeggen, dat het om te beginnen al voldoende zou zijn, wanneer eenieder wat genegenheid zou koesteren voor de mensen waarmee hij regelmatig in contact komt. Degenen, die u zo genegen bent, zullen wel weer anderen kennen, waarvoor zij een dergelijk gevoel op kunnen brengen en zo ontstaat een soort sneeuwbaaleffect, waaruit op den duur werkelijk een meeromvattende naastenliefde kan ontstaan. Indien wij met alle geweld allen, dus een grauwe massa, die voor ons geen werkelijke inhoud of gestalte heeft, lief willen hebben, praten wij onszelf iets aan dat wij dan in onze dagelijkse praktijk voortdurend zullen verwaarlozen, ook tegenover degenen met wie wij regelmatig in contact komen. Op deze wijze wordt ons als ideaal gesteld doel iets, wat wij zelfs in de praktijk voortdurend saboteren.

Vrienden, u hebt mij een onderwerp gegeven en ik heb getracht daarover op mijn wijze iets te zeggen. Mogelijk meent u, dat ik wat te veel voorbeelden heb gegeven. Maar zonder die voorbeelden was het geheel wat mager geworden en menig boek dankt een deel van zijn aantrekkelijkheid aan de illustraties. Dit geldt zelfs voor Jules Verne en Dickens. Waarom zou het dus niet gelden voor mij. U kunt ook zeggen, dat ik uit het gestelde probleem niet werkelijk en geheel ben uitgekomen. U hebt gelijk, want om te spreken over het juiste denken, moet ik gedachten vormen in woorden. Maar het juiste denken omvat meer dan gedachten en omvat zelfs achtergronden, waarvoor geen woorden bestaan. Ik kan u die achtergronden enigszins projecteren, maar niet verwoorden en zodanig omschrijven, dat alles voor u geheel werkelijk klinkt. Ik kan u slechts een aanduiding geven omtrent de richting, waarin u met uw ontwikkeling zou kunnen gaan. Indien u echter hier enkele zaken hebt gehoord, waarvan u veronderstelt dat zij wel eens waar zouden kunnen zijn, zou ik u willen verzoeken de waarheid niet zonder meer aan te nemen, maar zelf de proef op de som te nemen. Want wat voor u de waarheid van mijn woorden betekent, wordt alleen bepaald aan de hand van de ervaringen die hierdoor voor u kunnen ontstaan en zo de emotioneel rationele achtergrond geven, die u dienen kan voor een verdere benadering van uzelf of de wereld.

Goedenavond.

ESOTERIE, HET DENKEN

Goedenavond, vrienden.

Ook voor dit tweede deel van de avond mag u zelf een onderwerp stellen, indien u dit wenst.

Reactie: Zou u op het eerste onderwerp door willen gaan en daar bv. een esoterische kant of zo van behandelen?

Antwoord: Wanneer je zo denkt en je denkt erover na, wat je zoal gedacht hebt, dan ontdek je wel, dat je nooit van jezelf hebt gedacht, dat je dat zou denken. Iets wat mogelijk niet erg esoterisch is, maar dan toch wel een van de grotere waarheden vormt voor mens en geest. Nu zijn er natuurlijk mensen die uitroepen: het denken is toch in de eerste plaats het medium voor ons bewustzijn en ons bewustzijn omvat vele sferen... Ergens hebben zij wel gelijk, maar zij vergeten daarbij een ding: wanneer ik op de fiets zit, kan ik wel stellen, dat de lucht in de banden het medium is, waarop ik mij voortbeweeg, maar er komt toch nog wel heel wat meer bij kijken voor je kunt fietsen.

Ik wil echter graag proberen kort het een en ander te zeggen over het denken en u mijn visie en gedachten te geven zover die met denken in verband staan.

De meeste mensen denken pas, wanneer zij gedaan hebben. Met andere woorden: wie denkt, is eigenlijk al geweest.... Wanneer hij denkt is dit meestal om te voorkomen dat ook in zijn bewustzijn de zaak voorbij is. Denken is een poging om te registreren, wat is.

Wanneer wij echter trachten esoterische belevingen te registreren in gewone gedachten, zo komen wij tot de conclusie dat wij bezig zijn appels, peren en pruimen bij elkaar te tellen. De som klopt, wat de aantallen betref, maar geeft niet weer wat de werkelijke inhoud is.

Indien er al van esoterisch denken gesproken kan worden, zo zou dit een als vanzelf in je op laten komen van associaties moeten zijn, die passen bij de instelling van het ogenblik en dit, zonder je ooit een ogenblik moe te maken over het al dan niet menselijk logisch of zelfs maar samenhangend zijn van de in je opgekomen beelden.

Heel veel mensen houden er van, om diep na te denken. Volgens mij zou je beter eens wat ruimer na kunnen denken door eenvoudig het geheel van je denken uit te schakelen en zo het geheel van je bewustzijn in het denkvermogen te laten projecteren, wat daarin aanwezig is. Het resultaat kan iets van Laurel en Hardy worden, het kan een seksfilm zijn, het kan ook een lering zijn, waarvan je nooit verwacht had, dat zij in je leefde. Want dat wat er in een mens leeft omvat altijd weer veel meer, dan hij bewust beseft.

Het is jammer dat zovele mensen zich niet afvragen, wat achter de associaties en beelden van het denken schuilgaat. Ik zal trachten mijn visie daarop te geven: Op het ogenblik dat een mens denkt is hij in feite bezig zijn heden en verleden met de voorstelling, die hij heeft van zichzelf, te overdenken. Op het ogenblik dat een mens denkt over geestelijke waarden, is hij gemeenlijk bezig de voor hem onaanvaardbare kwaliteiten en eigenschappen van zichzelf, de wereld en de kosmos op zodanige wijze opnieuw te formuleren, dat hij meent er verder mee te kunnen leven en werken.

Op het ogenblik, dat een mens nadenkt over de raadselen van de kosmos, ontwijkt hij over het algemeen daarmee de raadselen van zijn eigen persoonlijkheid en de kleine problemen, die hij in feite wel gemakkelijk op zou kunnen lossen, wanneer hij daartoe maar lust en moed zou kunnen vinden.

Op het ogenblik dat een mens een diepe waarheid beleeft in zichzelf, ondergaat hij deze en kan hij deze niet omschrijven. Op het ogenblik dat hij haar kan omschrijven, is zij echter geen diepe innerlijke waarheid meer.

Mogelijk kunt u met deze dingen eens rekening houden, als het zo te pas komt. Dan is er nog het volgende: Wanneer een mens iets beziet - alle mogelijkheden tot waarneming bezien inbegrepen in dit verband - vormt hij zich een beeld, dat aangepast is aan zijn eigen wens tot zien en niet een beeld, dat geheel congruent is met de werkelijkheid die buiten hem bestaat. Zo scheidt de mens voor zich voortdurend een begoocheling, die hijzelf in stand houdt, veelal alleen reeds om niet met de waarheid omtrent zichzelf geconfronteerd te worden.

Op het ogenblik echter dat de mens beseft, dat de samenhangen die hij schept, de begoocheling vormen, terwijl de feiten op zichzelf geheel waarheid kunnen zijn, zal hij zich tot de werkelijkheid wenden door zijn waarnemingen niet meer in logische samenhangen te groeperen, maar zijn ervaringen tot een geheel te maken, waaruit op elk ogenblik een reactie mogelijk is, ook zonder kennen van diepere samenhangen. Dit geldt zowel voor de innerlijke krachten van de mens als voor zijn uiterlijke vermogens. De mens die zover komt, denkt volgens menselijke normen niet redelijk meer, maar denkt in kosmische zin eerst werkelijk.

Dat vind ik een heel goede. Het zijn wel geen grappen, maar het kan toch leuk zijn, wanneer je er eens over nadenkt. En nu moet u deze eens horen: Op het ogenblik dat een mens zijn gedachten tot uitdrukking brengt, vervalst hij deze reeds voor zichzelf, omdat hij niemand wil laten weten wat hij werkelijk denkt, maar wel later meent, dat hij werkelijk eens gedacht heeft wat hij aan anderen voorgaf te denken. Dus: op het ogenblik, dat ik mijn gedachten geuit heb, heb ik mijn gedachten veranderd en zal ik later niet meer geneigd zijn, dat ik zo anders heb gedacht, dat ik deze gedachten niet durfde te uiten.

Zo vervals ik voortdurend mijn beeld van mijzelf. In deze vervalsing van het beeld, dat ik heb van mijzelf, ontstaat voor mij vaak een ontkenning van een kosmische waarheid, waarvan ik mij bewust was en die ook verder in mijn bewustzijn zou kunnen bestaan.

Overigens, wanneer een mens zegt dat hij iets denkt, stelt hij in feite, dat hij het niet geheel weet, maar doet gelijktijdig of hij het alles heel goed weet en geeft daarom zijn gedachten een kracht van bewijs, terwijl hij zichzelf zonder enige moeite zou kunnen bewijzen, dat hetgeen hij denkt te denken over het algemeen niet waar is.

Mogelijk vindt u mij iets te spitsvondig of moppert u: Een hele avond spreken over het denken? Dat is vervelend. Maar aan de andere kant: Een mens denkt voortdurend.

Een mens denkt dat hij wanneer hij slaapt, niet denkt. Maar dromen is slechts een belevingsresultaat, dat uit denken voortkomt. Als zodanig is de mens die droomt, iemand die nadenkt over wat hij zou willen zijn, zonder het ooit te kunnen zijn of vreest hij, wat hij niet hoeft te vrezen, zo compenserend wat hij niet is door een droom, waarin hij is, wat hij niet is.

Spits, hé. Nu is dit alles niet, wat onze vriend die het onderwerp stelde, bedoelde. Maar indien ik hem zijn zin zou geven, zou ik plagiaat moeten plegen tegenover mijn voorganger. Zo iets kun je wel doen, wanneer er eerst eens een paar weken tussen liggen, maar als je het zo direct doet, valt het te veel op. Ik heb echter nog enkele eigen opmerkingen:

Wanneer ik uw wereld bezie valt mij op dat juist de gedachten, die het meest overwogen worden, uitgesproken overwegend sterk beperkt zijn t.a.v. de werkelijkheid, waaruit zij voortkwamen. Ik zou dan ook willen stellen, dat een uitspraak die een weloverwogen denkbeeld heet weer te geven, in feite hoogstens een gecastreerde waarheid weergeeft.

Reactie: Een os!

Antwoord: Goed. Als u de mens daar als ezel naast zet, komt u al in de richting van het stalletje van Bethlehem. Maar daarover spreken wij op het ogenblik niet.

In het denken is voor de meeste mensen het systeem erg belangrijk. Een mens denkt dat hij eerst redelijk denkt op het ogenblik, dat hij alles indeelt in vakjes zonder zich af te vragen of de indeling die hij maakt geen verminking betekent van de werkelijkheid. Hierdoor komt men tot een systeemdenken, waarin vele samenhangen worden gegeven die niet werkelijk bestaan, alleen maar omdat volgens dit systeem van denken die samenhangen zullen moeten bestaan en bij het ontbreken daarvan het systeem niet zou deugen. De laatste vraag in dit verband is nu maar of een mens die dit ontdekt, de moed zal hebben te zeggen dat zijn systeem van denken niet deugt of liever zal stellen, dat hijzelf niet deugt. Ik gok er wel op dat de meesten toch zullen toegeven dat het systeem van denken niet deugt. Want de mens die zichzelf toegeeft, dat hij niet deugt, is over het algemeen iemand die van nederigheid een deugd probeert te maken.

Dit is van belang, omdat een van de belangrijkste dingen in de wereld van mens en geest de uitwisseling van gedachten is. In vele gevallen zullen echter de mensen hun werkelijke gedachten niet geheel uitspreken noch zelfs een bepaald standpunt innemen, omdat een ander een tegengestelde mening tot uiting heeft gebracht. Zo ontstaat dan vaak een woordenspel dat schijnbaar diepzinnig is, maar dat al snel alle zinnigheid dreigt te verliezen.

Onthoud dit, wanneer u uw gedachten uitdrukt tegenover anderen, maar ook, wanneer u op de denkbeelden van anderen reageert. Besef voor de tweeledigheid van alle gedachtenuiting kan je helpen je gedachten wat eerlijker te beseffen en zo ook je wereld wat beter te begrijpen.

Goedenavond.

d.d. 28 april 1972